

De eerste universiteit in de Republiek werd in 1575 in Leiden gesticht op voorspraak van Willem van Oranje. Dat was een presentje omdat Leiden zich zo dapper had gedragen tijdens het beleg van 1573-'74. De overige universiteiten werden steeds door de betreffende Provinciale Staten gesticht: Franeker in 1585 door de Staten van Friesland, in 1614 Groningen door Staten Stadt en Lande van Groningen, in 1636 Utrecht, voortgekomen uit de Illustere School aldaar en in 1648 Harderwijk als Gelderse Academie voor het Vorstendom Gelre. En Amsterdam, inmiddels de grootste stad van de Republiek? Amsterdam had straf! Zoals Leiden beloond werd voor de houding in de eerste jaren van de Opstand, zo werd Amsterdam bestraft voor het tot 1578 heulen met de

Boven: Beide eerste hoogleraren van het Athenaeum Illustrre: Barlaeus en Vossius

Rechts: Cornelis Springer maakte in 1878 dit schilderij van het 17e-eeuwse Athenaeum Illustrre, de ingang van de Agnietenkapel

vijand. En ook later zagen de Staten van Holland en West-Friesland geen aanleiding voor een tweede universiteit in de provincie. Zoals we weten duurde het tot 1877 voor het Athenæum Illustrre eindelijk omgezet werd in de Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam. In 1632 was Amsterdam het wachten beu en organiseerde zelf het 'hoger onderwijs' door het stichten van een Athenæum Illustrre. De school werd geheel door de stad gefinancierd. Aan kwaliteit mocht het niet ontbreken en door het wegekopen van twee top-hoogleraren Barlaeus en Vossius werd de kwaliteit van het onderwijs gegarandeerd. Voor hen telde de vorstelijke beloning meer dan het geringere aanzien als leraar aan een athenæum. De opleiding werd afgerond met een diploma dat niet bijster veel waarde had voor de student. Voor hen was deze exercitie nog niet ten einde; ondanks de kwali-

teit van het onderwijs moesten zij om de studie op universitair niveau af te sluiten minstens een jaar naar Leiden om daar examen te doen. Leiden had immers het monopolie op het afnemen van universitaire examens in Holland. Om later ook nog te promoveren mocht de doctorandus nog eens een paar jaar naar Leiden.

Zonder zeker te weten of andere universiteiten soortgelijks deden, hanteerde Amsterdam een vreemd manier om wat inkomsten uit het Athenæum te genereren. Tijdens de ochtendcolleges konden buitenstaanders tegen betaling plaatsnemen in de banken langs de zijmuren van de Agnietenkapel en een college volgen, of ze het Latijn machtig waren of niet. Wat op universiteiten wel algemeen gebruikelijk leek te zijn is het privé-college dat de student 's middags bij de hoogleraar thuis volgde, tegen extra betaling aan die hoogleraar.

Boven: Nog een manier om het athenaeum dwars te zitten: Petrus Burmannus Jr. nam een aanstelling aan in Amsterdam en hoe hij ook solliciteerde naar leerstoelen bij de 'echte' universiteiten, hij werd nergens meer aangenomen. Hij bleef gefrustreerd tot zijn emiraat in Amsterdam.

Links: Tijdens de ochtendcolleges in de Agnietenkapel konden buitenstaanders tegen betaling aanschuiven in de zijbanken of achterin staan.